

Araştırma Makalesi - Research Article

Türkiye’de Toplumsal Uyum Çabaları ve Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler

Social Cohesion Efforts in Türkiye and Syrians under the Temporary Protection

Hilal ZORBA BAYRAKTAR^{1*}

Geliş / Received: 14/04/2023

Revize / Revised: 29/05/2023

Kabul / Accepted: 30/05/2023

ÖZ

Suriye’deki krizin derinleşmesi ve Türkiye’ye sığınan insanların kalıcı olmaya başlamasıyla, Türkiye geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili “uyum” çalışmalarına başlamış ve bunu yasal bir zemine de oturtmak için gerekli düzenlemeleri yapmıştır. Suriyeliler, Türk devleti tarafından kendilerine sağlanan geçici bir statü ile hayati öneme sahip birçok hak elde etmiştir. Ancak artık daha kalıcı düzenlemelere gerek duyulduğu görülmektedir. Bu çalışmada, toplumsal uyumun geçici koruma yönetmeliği ile sağlanmasının mümkün olup olmadığı sorusuna cevap aranmıştır. Şüphesiz ki, burada karar alıcılardan toplumun her bir kesimine kadar birçok aktörün etkisi bulunmaktadır. Ancak asıl önemli olan konu, politika yapıcılarının açıklamaları ve siyasi olarak bu konuya yaklaşımlarıdır, çünkü toplumun kabul oranını en çok etkileyen şey liderlerin söylemleri olmaktadır. Ne yazık ki son dönemde hemen her kesimde Suriyelilere yönelik bir söylem ve politika değişimi görülmektedir. Bu değişimlerin bir sonucu olarak bu çalışmada, böylesine büyük bir kitlenin özellikle kısa vadede toplumsal uyumunu sağlamanın görece zor olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler-Toplumsal Uyum, Geçici Koruma, Türkiye

ABSTRACT

With the deepening of the crisis in Syria and the people who took refuge in Turkey becoming permanent, Turkey started "cohesion" studies regarding Syrians under temporary protection and made the necessary arrangements to put this on a legal basis. Syrians have obtained many vital rights with a temporary status granted to them by the Turkish state. However, it is seen that more permanent arrangements are now needed. This study seeks to answer the question of whether it is possible to ensure social cohesion through the temporary protection regulation. Undoubtedly, many actors have an impact here, from decision-makers to all segments of the society. However, the most important issue is the discourses of policy makers and their political approaches to this issue, because it is the leader's rhetoric that most affects the acceptance rate of the society. Unfortunately, in the recent period, a change in discourse and policy towards Syrians is observed in almost every segment of society. As a result of these changes, in this study, it has been determined that it is relatively difficult to ensure the social cohesion of such a large group in the short term.

Keywords-Social Cohesion, Temporary Protection, Türkiye

^{1*}Sorumlu yazar iletişimi: hilalzorba@gmail.com (<https://orcid.org/0000-0003-4401-2532>)

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Rektörlük, Niğde, Türkiye

I.GİRİŞ

Coğrafi konumu ve jeo-stratejik önemi nedeniyle tarihsel süreç içerisinde doğu-batı arasında gerçekleşen göç hareketlerinde transit bir ülke olarak konumlandırılan Türkiye, yaklaşık on iki yıldır şimdiye kadar hiç yaşamadığı boyutta kontrolsüz bir göç kriziyle karşı karşıya kalmıştır.

Türkiye, özellikle çevresindeki istikrarsız ve sorunlu yönetimlerin neden olduğu krizler nedeniyle aslında uzun yıllardır göç alan ya da transit ülke pozisyonuna sahip olmuştur. Bu nedenle göç hareketleri Türkiye için yeni bir konu değildir, ancak Suriye’de başlayan iç savaş ile yaşanan toplu ve kontrolsüz göç hareketi Türkiye’nin karşı karşıya kaldığı yeni bir kriz olarak görülebilir. Geçmişte baktığımızda Cumhuriyet tarihi boyunca özellikle krizlerle birlikte gerçekleşen göç hareketlerinin (Bulgaristan’dan, Romanya’dan vb.) başarılı bir şekilde yönetildiğini görmek mümkündür (Adıgüzel, 2018:80). Bunun arkasında yatan iki büyük etken vardır. Birincisi bu insanların çoğunlukla Türk soylu olması, ikincisi ise göç hareketinin yönetilebilir boyutta bir kitlesel hareket olarak gerçekleşmiş olmasıdır. Ancak bugün Türkiye’nin karşı karşıya olduğu krize baktığımızda, durumun daha öncekilerden çok farklı özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Öncelikle Suriye’den gelen insanların büyük bir çoğunluğu Türk halkı ile aynı dine mensup olmasına rağmen, Arap kökenli ve kültürel olarak farklılıklara sahip bir topluluktur. Bununla birlikte hem Türk halkı hem de Suriyeliler için en temel problem aynı dili konuşmuyor olmalarıdır. Bu temel farklılıklar bile Türkiye’nin daha önce tecrübe ettiği göç hareketleriyle bu durumun kıyaslanmasının doğru bir yaklaşım olmadığını ortaya koymaktadır.

Suriye’deki krizin başından beri olayı ‘insani bir kriz’ olarak gören Türkiye, konuyu insan güvenliği perspektifinden ele almış ve bu doğrultuda ilk olarak ‘açık kapı’ politikasıyla Suriye’den kaçan insanlara şartsız ve koşulsuz olarak sınırlarını açmıştır (AFAD, 2013:3). Burada verilen ilk tepki yaşamsal destek niteliği taşımakta ve bu insanların kısa bir süre zarfı için ‘misafir’ edileceği üzerine bir politika kurgulanmaktadır. Ancak Suriye’deki krizin derinleşmesi ve devam etmesi sürecin de uzamasıyla birlikte hem Türkiye için hem de Suriyeliler için sonunun görülemediği bir krizle baş başa kalmalarına neden olmuştur. Suriyeliler için geri dönememek ve Türkler için Suriyelilerin kalıcı olmaya başlaması yeni bir problem olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye’nin bu durumu öngörerek yasal olarak hazırlıklarını yapmaya başlaması olumlu bir gelişme olarak görülmelidir. Özellikle 2013 yılında oldukça kısa bir süre içerisinde hazırlanarak yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), Türkiye’nin şimdiye kadar göç alanıyla ilgili hazırladığı en kapsamlı belgedir. Bu kanunun bir uzantısı olarak yine 2014 yılında ‘Geçici Koruma Yönetmeliği’nin uygulamaya konulması ve bununla birlikte Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM)¹’nin kurulması Türkiye’nin göç yönetişimi ile ilgili kısa sürede kat ettiği yolu görmek açısından oldukça önemlidir.

Geçici Koruma Yönetmeliği ile birlikte Suriye’den ülkemize sığınmak zorunda kalan insanlar, geçici koruma altına alınmış ve yasal olarak ‘geçici koruma altındaki Suriyeliler’ olarak adlandırılmaya başlanmışlardır. Bu tarihten itibaren elde ettikleri yeni statü ile Suriyelilere birtakım haklar da sağlanmaya başlanmıştır. Türkiye, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’ne konulan coğrafi kısıtlamayı kaldırmaması nedeniyle oldukça eleştirilmesine rağmen, geçici koruma yönetmeliği sayesinde hak kayıplarının önüne geçmeye çalışmıştır. Bu yeni statü her ne kadar geçici de olsa, temel insani ihtiyaçların karşılanmasını büyük oranda sağlamaktadır. Nitekim bu yönetmeliğin hazırlandığı zamana baktığımızda da Suriyelilerin kısa zamanda ülkelerine geri döneceği üzerine bir politika kurulduğu görülmektedir. Her ne kadar sonradan eğitimin sağlığına pek çok temel alanda hizmet sağlayacak bir mekanizma kurulsun da geçici koruma mekanizmasının adından da anlaşılacağı üzere ‘geçici’ bir süre için ve acil duruma bir karşılık olarak oluşturulduğu görülmüştür (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, t.y.c). Ancak ne yazık ki realitede durum beklenildiği gibi gelişme göstermemiş ve Türkiye yaklaşık on iki senedir Suriye krizi ve bunun sonucunda ortaya çıkan sığınmacı sorunsalıyla uğraşmaktadır.

Dünya üzerindeki diğer toplu göç hareketlerinden de tecrübe edildiği üzere (Almanya’daki ve Fransa’daki Türkler vb.), bu insanların bir kısmının burada kalıcı olabileceği zaten bilinen bir gerçektir (Adıgüzel, 2018:70). Ancak ne Suriye’deki krizin bu kadar uzun sürebileceği ne de bu kadar insanın burada kalıcı olabileceği tahmin edilememiş ve politikalar da bu doğrultuda geliştirilmemiştir. Bugün geline nokta artık çok büyük bir kesimin burada kalıcı olduğu hem halk tarafından hem de devlet tarafından kabullenilmeye başlanmıştır (Erdoğan,2021:135), ancak ne yazık ki krizin başından beri gösterilen ‘hoşgörü’ artık yerini ‘huzursuzluk ve rahatsızlık’ gibi duygulara bırakmaya başlamıştır. Göç İdaresi Başkanlığı’nın 06.04.2023 tarihli son istatistikî verilerine göre yaklaşık 3,4 milyon Suriyeli geçici koruma statüsü ile Türkiye’de bulunmaktadır (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2023). Bu sayı yalnızca kayıt altına alınmış olan kişilerden oluşmaktadır. Bu nedenle yetkililer tarafından gerçek sayının bunun çok daha üstünde olduğu tahmin edilmekte, ancak Suriyeli nüfusun sayısı tam olarak kestirilememektedir. İlk zamanlarda geçici barınma merkezlerinde ve kamplarda ikamet eden Suriyeliler, artık Türkiye’nin 81 iline dağılmış bir durumda yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadır. Bu durum ihtiyaçların her geçen gün artmasına ve çeşitlenmesine neden olmaktadır. Bu nedenle devlet, politikalarını uyum

¹ 29 Ekim 2021 tarihli ve 31643 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 85 numaralı Cumhurbaşkanlığı Karamamesi ile Genel Müdürlüğün statüsü Başkanlık olarak değiştirilmiştir.

çalışmaları üzerine yoğunlaştırmış ve özellikle yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının desteğiyle bu çalışmalarını yürütmeye çalışmaktadır. Ancak uyum iki taraflı bir süreçtir ve bu nedenle hem ev sahibi toplumun hem de sığınmacıların ortak rızası ile gerçekleştirilebilir. Bu durumun bir sonucu olarak, kısa vadede bu kadar çok insanın uyumunu sağlamak çok da mümkün değildir. Ancak Türk toplumunun toplumsal kabul düzeyinin Suriyelilere ‘tahammül etmek’ çerçevesinde şekillendiği ve bu tahammül durumunun da her şeye rağmen yüksek olduğu görülmüştür (Erdoğan, 2021:122).

Geçici koruma altındaki Suriyelilerin toplumsal uyumuyla ilgili literatürde birçok çalışma bulunmaktadır (Özçürümez ve İçduygu, 2020; Akıncı, Nergiz ve Gedik, 2015; Ağcadağ Çelik, 2021; Güler, 2020). Bunlar genel olarak toplumsal uyumu etkileyen özellikle eğitim, dil, sağlık, ekonomi ve çalışma ile ilgili uyum süreçlerinde yaşanan sorunları ve bu sorunların nasıl aşılabileceğini ele almaktadır. Bunlara ek olarak alan araştırması üzerine kurgulanan özellikle Türk halkının toplumsal kabul ve Suriyelilerin toplumsal uyum perspektiflerini ele alan çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmalardan farklı olarak bu makalede, geçici koruma yönetmeliği ile toplumsal uyumun sağlanmasının mümkün olup olmadığı sorusuna cevap aranmıştır. Bu soruya cevap verebilmek için öncelikle toplumsal uyumun ne olduğu ve özellikle geçici koruma yönetmeliğinde bu durumun nasıl bir çerçeveye ele alındığından bahsedilecektir. Daha sonra toplumsal uyum üzerinde doğrudan etkisi bulunan aktörler ele alınarak, söylemleri üzerinden yarattıkları politikalar incelenecektir. Son olarak toplumsal uyumun önündeki engellerin neler olduğu ve Türkiye’deki Suriyelilerin toplumsal uyumu konusundaki güncel durum analiz edilecektir. Nitel araştırma yöntemlerinden faydalanan bu çalışmada, literatür taramasından elde edilen veriler ve daha önce yapılmış olan alan araştırmalarının da bulgularından yararlanılarak özellikle son dönemde toplumsal uyum aktörlerinin açıklamaları kullanılmış ve Türkiye’de toplumsal uyumun ne aşamada olduğu konusunda bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak, Suriyelilerin Türkiye’deki kalıcılık halinin toplum tarafından eskiye kıyasla daha az kabul edilebilir olduğu ve bu nedenle toplumsal uyumu sağlamanın oldukça zor olduğu savunulacaktır. Şüphesiz ki burada hem yasal düzenlemelerin hem de politika yapımcıların açıklamaların ve eylemlerinin etkisi çok büyüktür. Özellikle son dönemde devlet yetkililerinin de toplumdaki huzursuzluk ve rahatsızlığın farkında olarak gönüllü geri dönüş adı altında Suriyelilerin ülkelerine geri döndürülmesi konusundaki söylemleri ve bununla uyumlu olarak atılan adımlar aynı amaca hizmet etmektedir. Uzun bir sürecin sonunda Suriyeliler ‘vatandaşlık’ beklerken (Erdoğan, 2021:223), Türk halkı bu insanların ülkelerine geri dönmelerini istemektedir. Beklentiler arasındaki bu farklılık bile toplumsal uyumun oldukça zor bir hale geldiğini göstermektedir. Ancak elbette ki tek neden beklentiler arasındaki farklılıklar değildir. Daha önce de belirtildiği üzere geçici koruma yönetmeliği ile sağlanan statünün sınırlı bir haklar demeti sağlıyor oluşu ve bununla birlikte toplumsal uyumla ilgili aktörlerin bu konudaki isteksizlikleri de göz önünde bulundurulmalıdır.

II. TOPLUMSAL UYUM

Göçle ilgili pek çok kavramın sahip olduğu tanımlama sorununun “uyum” kavramı ile ilgili de var olduğu söylenebilir. Uyum, göçmenlerin, mültecilerin ve sığınmacıların göç ettikleri ülkede kalıcı hale gelmesiyle birlikte toplumsal yaşama ve ev sahibi topluma ayak uydurmasıyla ilgili bir durum olarak ortaya çıkmıştır.

Uyum, göçmenlerin kendi kültürel kodlarını korurken aynı zamanda ev sahibi topluma uyumu ve ev sahibi toplumun da göçmenleri kabulü anlamına gelmektedir (Ağcadağ Çelik, 2021:4789). Literatürde farklı isimler de (sosyal uyum, toplumsal bütünleşme) alan toplumsal uyum kavramı, ev sahibi toplum ve göçmenler arasında saygı ve etkileşime açık olarak kültürel kodların karşılıklı olarak değişmesi şeklinde ele alınmaktadır (Özçürümez ve İçduygu, 2020:23). Her bir topluluk için uyum süreci farklı gelişmektedir, çünkü göç eden her bir topluluk farklı özelliklere sahiptir. Buna ek olarak toplumsal uyum konusu ele alınırken asimilasyon, entegrasyon ve ayrışma gibi kavramlar ortaya çıkmaktadır. Asimilasyon kültürel olarak gerçekleşen bir sürecin başlangıcını oluşturmaktadır. Burada göçmenin veya bir topluma sonradan dâhil olan topluluğun, baskın olan ev sahibi topluma benzemesi ve kendi kültürel ve kimlik özelliklerini kaybetmesi durumu ortaya çıkmaktadır (Adıgüzel, 2018:164). Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ise asimilasyonu, “Bir etnik ya da sosyal grubun –genellikle azınlığın– diğer bir grupta uyumlu hale gelmesi.” olarak tanımlamaktadır (IOM, t.y:10). Burada bir grubun farklı kültürel özelliklerini tamamen bırakması da diğer gruptan ayırt edilemeyecek kadar uyumlu hale geldiği bir durum vardır. Bu nedenle de asimilasyon, kültürel manada uyumun en aşırı hali olarak belirtilmektedir. Entegrasyon ise, göçmenler için asimilasyona oranla daha kabul edilebilir ve gönüllülük esasına dayalı bir süreç yaratmaktadır. Öyle ki, göçmenlerin içinde buldukları topluma uyması ve ev sahibi toplum ile bütünleşmesi hedeflenmekte, ancak bu süreç her iki tarafın da kendi kültürel özelliklerini ve kimliklerini korumasına izin vermektedir (Adıgüzel, 2018:166). Ev sahibi toplum ve göçmenlerle birlikte yürütülen bu süreç, “göçmenlerin hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul edilmesi” anlamına gelmektedir (IOM, t.y:30). M. Murat Erdoğan ise entegrasyonu, asimilasyona giden yolda ‘tuzak’ bir kavram olarak nitelendirmektedir (Erdoğan, 2021: 38).

Tablo 1. Kültürel Çeşitliliğin Yönetim Modelleri

Kültürel çeşitliliğin yönetim modeli	Ülke	Modelin Belirgin Özellikleri	Modelin İdeolojisi
Ayrımcı model	1990'lara kadar Almanya	Göçün, ekonominin ihtiyaçları doğrultusunda şekillenen geçici bir pratik olduğu düşünülür. Bu nedenle göçmenlerin yasal statülerinin geliştirilmesi veya kültürel farklılıkların doğurabileceği sorunların çözümü gibi konular önemsenmez. Göçmenlerin topluma uyumu, devletin öncelikleri arasında değildir. Göçmenlerin talepleri daha çok ayrımcı modelin sunduğu imkanlar ölçüsünde çözüme kavuşturulur.	Ayrımcı "utangaç nitelikte farklılık içinde bütünlük" modeli (timid-unity-in-diversity)
Asimilasyoncu Cumhuriyetçi Model	Fransa ve Wallonia	Göçmenler kalıcı olarak algılanırlar ve birey olarak tanımlanırlar. Göçmenlere çoğunluk toplumunun yaşam biçimine asimile olmayı kabul etmeleri durumunda yasal statü verilir. Göçmenler bu modelde birey olarak görülürler ve diğer yurttaşlar gibi bireysel haklara sahiptirler. Bu model farklılıkların devlet tarafından tanınmasını mümkün kılmaz. Göçmenlerin talepleri bireysel haklar ilkesi çerçevesinde çözüme kavuşturulur	Liberal çoğulcu ve Cumhuriyetçi "farklılık Üstünde bütünlük" (Unity-over-diversity)
Etnik Azınlık Modeli	İngiltere, Hollanda, ABD, Flanders	Göçmenler kalıcı olarak algılanırlar ve etnik veya ulusal kökenleri çerçevesinde grup olarak tanımlanırlar. Bu tür göçmen gruplar, çoğunluk durumundaki ev sahibi toplumundan kültürel, etnik ve dinsel açılarından farkçı bir konumda tanımlanırlar. Devletin asıl çabası bu grupları ev sahibi toplumla birlikte uyum içinde yaşamalarını sağlamaktır. Göçmenlerin talepleri grup hakları ilkesi çerçevesinde ele alınır.	Çokkültürcü farklılık içinde bütünlük (Unity-in-diversity)

Kaynak: (Kaya, 2014: 15)

Yukarıdaki tabloda belli dönemlerde bazı Avrupa ülkelerinde uyum adına uygulanan politikaları görmek mümkündür. Ayrımcı model göçmenleri geçici olarak algılamak; asimilasyoncu model ve etnik azınlık modelinin göçmenlerin kalıcılığının farkında olarak birbirlerinden farklı politikalar geliştirdiği görülmektedir.

Uyum çalışmalarında son dönemde sosyolojide önceden beri var olan özellikle "kültürleşme" kavramının ortaya çıktığı görülmektedir (Çakırer Özservet, 2015: 46). Bu kavram ile farklı kültürleri sahip toplumların birbirlerini etkileyerek her iki kültürde ya da kültürlerden birinde yaşanan değişimler anlatılmaktadır. Göçmenlerin uyum süreçlerine katılımları ya da toplumdaki uzak durma çabaları bu kültürel etkileşimleri doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle karşılıklı uyum stratejisinin benimsenmesi 'çok kültürlülük' kavramını ortaya çıkartmaktadır. Her ne kadar göçmenler var olan kültüre bir tehdit olarak görülse de kültür dinamik bir yapıya sahiptir ve bu durum kültürün yapısından kaynaklı olarak zaman içerisinde değişmesine ve evrimleşmesine neden olmaktadır. Farklı kültürlerin çatışmadan bir arada yaşaması üzerine kurulu olan çok kültürlülük kavramı, tıpkı Avrupa Birliği'nin sloganlarından biri olan 'çeşitlilik içinde birlik' temasıyla anlatılmak istenen ideal toplumu ortaya çıkartmaktadır. Böylece farklı kimlik ve kültürel kodlara sahip olan insanlar barış ve uyum içerisinde bir arada yaşayabilecektir. Çok kültürlülük anlayışı bölünme riski taşımasına rağmen, azınlık grupların bireysel haklara ulaşımını sağlayan bir anlayıştır (Kaya, 2014: 16). Nitekim Osmanlı Devleti zamanında da çok kültürlülük kavramının hoşgörü anlayışıyla birlikte devam ettirildiği görülmektedir.

Uyum politikalarının, göçmenlerin kendi benliklerini koruyarak ve marjinalleşme düzeyini azaltarak topluma uyum amacı taşıdığı belirtilmektedir (Güler, 2020: 264). Buna ek olarak uyum politikaları göçmenlerin günlük hayatlarını kolaylaştırma amacı taşıırken, aynı zamanda bu insanların eninde sonunda kendi ülkelerine döneceği düşüncesi üzerine kurulmuştur. Amerika'da uyum konusunda yapılan ünlü bir çalışmada uyum konusu 'eritme potası' kavramıyla ele alınmış ve daha çok asimilasyona yakın bir anlamda kullanılmıştır. Bu nedenle de uzun soluklu bir kavram olarak literatürde kendisine yer edemediği belirtilmiştir (Kaya, 2014: 13). Türkiye'de ise uyum konusu, geçici koruma altındaki Suriyelilerin Türkiye'de kalıcı hale gelmesiyle birlikte ortaya çıkmış ve 2013 yılında yürürlüğe giren YUKK'nin 96. maddesinde aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:

“(1) Genel Müdürlük, ülkenin ekonomik ve mali imkânları ölçüsünde, yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ve ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlayabilir.

(2) Yabancılar, ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslara katılabilir.

(3) Kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere erişim, sosyal ve kültürel iletişim, temel sağlık hizmeti alma gibi konularda kurslar, uzaktan eğitim ve benzeri sistemlerle tanıtım ve bilgilendirme etkinlikleri Genel Müdürlükçe kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarıyla da iş birliği yapılarak yaygınlaştırılır (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2013).”

Bu madde, Türkiye’de uyum faaliyetlerinin nasıl ve kimler tarafından yürütüleceği hakkında bilgi vermektedir. Buna ek olarak Göç İdaresi Başkanlığı’nın internet sitesinde uyum konusunda Türkiye’nin perspektifi yansıtılmaya çalışılmıştır. Bu anlayış doğrultusunda uyum politikaları; karşılıklılık, gönüllülük ve kurumlar arası iş birliği üzerine kurgulanmıştır. Buna ek olarak uyum,

“hem yabancının hem de ev sahibi toplumun sosyo - kültürel ve ekonomik gelişmesine katkıda bulunmayı hedefleyen, asimilasyoncu olmayan, ev sahibi toplumun da göçmenlere uyum sağlanmasını ve yabancıların kendi yeteneklerini ekonomik, sosyal ve kültürel alanlar dâhil olmak üzere yaşamın tüm alanlarında gerçekleştirmesini amaçlayan, gönüllülük esaslı politikadır (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, t.y.a.)”

şeklinde tanımlanmıştır. Buradan Türkiye’deki toplumsal uyum anlayışının ne asimilasyon ne de entegrasyon üzerine kurulu olmadığı, aksine harmonizasyon üzerine kurgulandığı sonucuna ulaşılmaktadır. Hem göçmenleri hem de ev sahibi toplumu içine alarak kurgulanan uyum kavramı, her iki tarafında gönüllü olarak katılabileceği ve kendi kültürel, kimliksel özelliklerini korudukları ve sonuç olarak zorlama içermeyen bir süreçtir.

Uyum sürecinde göçmenin yeni geldiği yerde kalış süresi oldukça etkilidir. Yapılan çalışmalarla da bu durum ortaya koyulmuş, hatta göçmen ailelerin ikinci nesil çocuklarının uyum süreçlerinde daha başarılı oldukları belirlenmiştir (Saygın ve Hasta, 2018: 326). Aslında ev sahibi toplumların (Almanya, Hollanda, Fransa vb.) ortak problemi göçmenleri her zaman ‘geçici bir süre’ burada yaşayan insanlar olarak görmeleridir. Bu anlayış uyum politikaları oluşturmak konusunda en büyük engel olarak ortaya çıkmaktadır. Buna rağmen her bir ülke kendi deneyimleri sonucu toplumsal uyum politikalarını oluşturmakta ve böylece ortaya çıkan özne yaklaşımın diğer ülkeler için de örnek teşkil etmektedir.

III. TOPLUMSAL UYUM AKTÖRLERİ VE SÖYLEMLER

Göçmenlerin buldukları ortama toplumsal uyumunu etkileyen pek çok etmen bulunmaktadır. Bunların başında dil, din, kültür ve eğitim alanlarındaki farklılıklar gelmektedir. Bununla birlikte toplumsal uyumun gelişmesini sağlayan, ev sahibi toplum ve göçmenler dışında da bazı aktörler bulunmaktadır.

Uyum konusunda şüphesiz ki eğitim ve dil öğrenimi ayrı bir öneme sahiptir. Bu nedenle özellikle küçük çocukların eğitim-öğretim hayatına katılması ve bunun devlet okulları aracılığıyla yapılması yerel halkla kaynaşmayı kolaylaştıracak bir etken olarak görülmelidir. Buna ek olarak uyum süreci üç farklı ölçüt içermektedir. Bunlar hukuki, ekonomik ve kültürel yani sosyal ölçüttür (Fielden, 2008:1). Burada hukuki boyutla kast edilen göçmenlerin yasal bir statüye sahip olması iken; ekonomik boyut çalışma izni olup, maddi olarak gelir elde edebilecek düzeye sahip olmak anlamına gelmektedir. Kültürel ölçüt ise, ev sahibi toplum ile göçmenlerin kültürel olarak etkileşime girmesi ve kendi kültürel kodlarını koruyarak birbirlerine uyum sağlaması demektir. YUKK’nin 96. maddesinde de belirtildiği üzere toplumsal uyumu sağlayan belli başlı aktörler bulunmaktadır. Kavramın doğasından da kaynaklı olarak tabii ki ev sahibi toplum ve göçmenler ilk sırada yerini almaktadır. Ancak bunlar dışında diğer aktörler ise yerel otoriteler, STK’lar, toplum liderleri, siyasi partiler ve medyadır. Bu nedenle özellikle ev sahibi toplum, göçmenler, siyasi partiler ve medya ile ilgili alan araştırmaları yapılmakta ve böylece bu aktörlerin toplumsal uyuma etkileri belirlenmeye çalışılmaktadır.

Göç alan bölge halkının Suriyelilere yönelik toplumsal kabul düzeyini ölçmek adına 2011 yılından beri ülke çapında veya bölgesel pek çok araştırma yapılmıştır ve hala da yapılmaya devam etmektedir. Bunlardan İpek Ağcadağ Çelik tarafından nicel araştırma yöntemleri ile gerçekleştirilen çalışma sınır illerinden Hatay, Gaziantep ve Kilis’te sosyal uyumun ne aşamada olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Bu iller Suriye’deki krizin başından beri Suriyelilerle en çok bir arada yaşamak zorunda kalan iller olmasına rağmen, toplumsal kabul düzeyinin görece

az bir seviyede olduğu tespit edilmiştir. Yapılan çalışma sonucunda, yerel halkın %54,7 gibi bir oranla “Suriyelilerle aynı şehirde yaşamaya alışmak” konusuna olumsuz yaklaştığı görülmektedir (Ağcadağ Çelik, 2021: 4812). Bir diğer çalışma, M. Murat Erdoğan tarafından gerçekleştirilen ‘Suriyeliler Barometresi 2020: Suriyelilerle Uyum içinde Yaşamın Çerçevesi’ adlı araştırmadır. Bu çalışmanın önemi, 2014 yılından beri belirli aralıklarla bu araştırmanın tekrarlanması ve böylece toplumsal kabul düzeylerinin bir önceki çalışma ile karşılaştırılabilmesini sağlamasıdır.

“Suriyelilerin Türkiye’de bulunmaları nedeniyle aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katıldığınızı lütfen belirtiniz.” ifadesi araştırmaya katılanlara yöneltildiğinde, vatandaşlıkla ilgili kaygıların ilk sırayı aldığı görülmektedir.

Tablo 2. Suriyelilerin Türkiye’de bulunmaları nedeniyle aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katıldığınızı lütfen belirtiniz.

Sıra No.		2017	2019	2020
1	Vatandaş olmalarından kaygılıyım*	-	3,5	3,8
2	Suriyelilerin ülkemizin ekonomisine zarar vereceklerini düşünüyorum.	3,4	3,8	3,7
3	Suriyeliler yüzünden devletin sağladığı kamu hizmetlerinde azalma ya da kalitesizleşme olacağını düşünüyorum.	-	3,7	3,6
4	Suriyelilerin Türkiye’nin sosyalkültürel yapısına zarar vereceklerini düşünüyorum.	3,3	3,6	3,6
5	Suriyelilerin Türk toplumunun kimliğini bozacaklarını düşünüyorum.	-	3,5	3,5
6	Suriyelilerin şiddet, hırsızlık, kaçakçılık ve fuhuş gibi suçlara bulaşarak toplumsal ahlak ve huzuru bozacaklarını düşünüyorum.	3,4	3,7	3,5
7	Suriyelilerin toplumumuza zarar vereceklerini düşünüyorum.	3,3	3,6	3,5
Ortalama puan		3,2	3,6	3,5
8	Suriyelilerin işlerimizi elimizden alacaklarını düşünüyorum.	3,1	3,5	3,4
9	Suriyelilerin şahsıma, aileme, çocuklarım zarar vereceklerini düşünüyorum.	2,9	3,4	3,0

■ 0-2,99   ■ 3,0-5,0

*2019 yılında ifade (1): “Vatandaş olmaları ve Türkiye’nin kaderine, geleceğine karar vereceklerini düşünüyorum.”

Kaynak: (Erdoğan, 2021: 123)

Ev sahibi toplum nezdinde toplumsal uyumun karşısındaki en büyük engellerden biri yalan yanlış ve çarpıtılmış bilgiler sonucunda ortaya çıkan algılardır. Buna örnek olarak verilebilecek bir önermeye Suriyeliler Barometresi 2020 araştırmasında da rastlanmıştır. Suriyelilerin geçim kaynağı ile ilgili sorulan sorular doğrultusunda Türk halkının %80,6’sının Suriyelilerin, Türk devletinin yardımıyla yaşadığı şeklinde bir algıya sahip olduğu ortaya çıkmıştır (Erdoğan, 2021: 173). Hâlbuki Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın yabancıların çalışma izinleriyle ilgili 2020 yılında yayınladığı istatistiki verilerde Suriyelilere verilen çalışma izni sayısının 62.369 olduğu görülmektedir (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2020). Bu bilgilerden bu insanların Türk devletinin yardımlarıyla değil, iş hayatına dâhil olup para kazandıracak bir işte çalışarak hayatlarını idame ettirmeye çalıştığı bilgisi çıkarılabilir. Ancak çalışma izni verilen Suriyelilerin sayısı ile ilgili bir muğlaklık da bulunmaktadır. Bu sayının içerisinde kaç kişinin geçici koruma altında ya da kaç kişinin ikamet iznine sahip olduğu bilgisi paylaşılmamıştır. Geçici koruma statüsü altındaki Suriyelilere sağlanan çalışma izninin ev sahibi toplum ve göçmenler arasındaki toplumsal etkileşimi arttırdığı ve bunun da toplumsal uyum ve kabul düzeyini arttırması beklenmektedir. Ancak bu durum nedeniyle, özellikle gündelik işlerde çalışan insanların işlerini kaybetme korkusu da yaşadığı söylenebilir.

Toplumsal uyum sürecinin aktörlerinden bir diğeri olan göçmenler, Türkiye’ye uyum konusunda sorun yaşamadıklarını düşünmektedir. Hatta göçmenler açısından duruma baktığımızda, Türkiye’deki Suriyelilerin bu kadar sürenin sonunda Türk devletinden ‘vatandaşlık’ beklediği görülmektedir. Nitekim M. Murat Erdoğan tarafından yapılan araştırmada “Türkiye’de nasıl bir statüde olmak isterdiniz?” sorusu sorulduğunda katılımcıların yaklaşık %72,3’nün ya çifte vatandaş olmak ya da yalnızca Türk vatandaşı olmak istediğini belirttiği gözlemlenmiştir (Erdoğan, 2021: 223). Suriyelilerin geri dönme konusundaki isteklerinin gün geçtikçe azaldığı görülmekte, böylece yerel halktaki kaygı seviyesi yükselmekte ve toplumsal kabul düzeyi de düşmektedir.

Tablo 3. Genel olarak Suriye'ye dönmek konusunda aşağıdaki ifadelerden hangisi sizin tutumunuzu daha iyi açıklar?

	2017		2019		2020	
	#	%	#	%	#	%
Suriye'ye dönmeyi hiçbir şekilde düşünmüyorum.	148	16,7	735	51,8	1059	77,8
Suriye'de savaş biter ve bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşursa dönerim.	529	59,6	429	30,3	218	16,0
Suriye'de güvenli bölge oluşursa dönerim.	-	-	83	5,9	32	2,3
Suriye'de savaş biterse bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşmasa da dönerim.	114	12,9	78	5,5	9	0,7
Suriye'de savaş devam etse bile dönerim.	19	2,1	3	0,2	-	-
Fikrim yok/bilmiyorum	46	5,2	64	4,5	38	2,7
Cevap yok	31	3,5	26	1,8	6	0,5
Toplam	887	100,0	1418	100,0	1362	100,0
*2017 yılında "Suriye'de savaş biter ve bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşursa dönerim." ifadesi "Suriye'de savaş biter ve iyi bir yönetim oluşursa dönerim.", "Suriye'de savaş biterse, bizim istediğimiz şekilde bir yönetim oluşmasa da dönerim." ifadesi "Suriye'de savaş biterse, iyi bir yönetim oluşmasa da dönerim." şeklinde sorulmuştur.						

Kaynak: (Erdoğan, 2021: 226)

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere bu insanların çok büyük bir kısmı en azından gönüllü olarak geri dönmek konusunda oldukça isteksizdir. Nihayetinde bu durumun Türk halkının kaygılarını da haklı çıkartan bir istatistiği ortaya koyduğu söylenebilir.

Toplumsal uyum sürecinde medyanın rolü ise tahmin edilenden çok daha fazladır. Çünkü yerel halk Suriyelilerle ilgili bütün bilgi akışını medya aracılığıyla elde etmektedir. Bu nedenle medyanın kullandığı dil ve haber içerikleri toplumsal uyum konusunu doğrudan etkilemektedir. Cemre Bolgün ve Gülten Uçan (2020: 255) tarafından Suriyelilerin toplumsal uyumuyla ilgili yapılan bir araştırmada belirli bir basın kuruluşunun yaptığı haberler ve bu haberlere gelen yorumlar incelenmiştir. Her ne kadar basında kullanılan dil ve haberin veriliş şekli insanların yaklaşımlarını etkiliyor olsa da Suriyeliler ile ilgili yapılan olumlu haberlere bile olumsuz yorumlar yapılması uyum konusunun ne kadar zorlu bir süreç olduğunu ortaya koymuştur (Bolgün ve Uçan, 2020: 258). Bilindiği üzere toplumsal uyumun başarılı bir şekilde gerçekleşmesi ancak her iki tarafında ortak isteği ile mümkündür. Bu çalışma ise yalnızca ev sahibi toplumun fikirlerini yansıtmaya bakımdan tek taraflı bir perspektife sahiptir. Ancak yine de toplumsal uyumun gerçekleşmesi hususunda ev sahibi toplumun bakış açısını ve yaklaşımını anlamamıza ve bu sürecin ne kadar komplike olduğunu görmemize olanak sağlamıştır. Bu çalışmayla ilgi bir başka dikkat çekici konu, medyada Suriyelilerle ilgili yer alan haberler olumlu da olsa insanların konuya olumsuz yaklaştığı ve kötü yorumlarda bulunduğu. Bu da aslında, toplumsal uyum konusunun ev sahibi toplumu göçmenlere karşı 'tahammül etmek' zorunda bıraktığını göstermektedir. Medya ile ilgili bir başka durum ise, özellikle hassas konularda yapılan yanlış haberlerin toplumu galeyana sevk edip istenmeyen sonuçlar doğurabileceği gerçeğidir. Ne yazık ki son dönemlerde bu konuya örnek olabilecek bazı hadiseler² yaşanmış ancak kolluk güçlerinin zamanında müdahalesiyle olaylar büyümeden yatıştırılmıştır. Yine de bu durum, ev sahibi toplumun toplumsal kabul düzeyinin anketler veya alan araştırmalarında ulaşılan sınırlı bilgilerden çok başka olduğunu göstermektedir.

Siyasi partilerin toplumsal uyum süreci ve Suriyelilerle ilgili söylemlerine baktığımızda ise, iki ayrı kutbun ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlardan ilki devleti yöneten hükümetin krizin başından beri uyguladığı insancıl politika ile açıklanabilirken, ikincisi muhalefet partilerinin krizin başından beri hükümete yönelik artarak devam eden eleştirileri ile açıklanmaktadır. Genel seçimlerin yaklaştığı son dönemde, Suriyeliler artık günlük siyasi konuların bir öznesi olarak seçim çalışmalarının da bir parçası olmaya başlamıştır. Ana muhalefet liderinin bu konudaki söylemleri ise oldukça çarpıcıdır. 2021 yılında Kemal Kılıçdaroğlu'nun sosyal medyadan yaptığı bir paylaşım "Suriyeli Misafirlerimizi Memleketlerine Uğurlayacağız" açıklamasıyla, iktidara gelmeleri durumunda Suriyelilerin iki sene içerisinde ülkelerine geri gönderileceklerinin altı çizilmektedir (Habertürk, 2021). Daha sonra bu konudaki söylemini 2022 yılında da devam ettirerek, bu konuda atılması gereken adımları içeren plan ve programlarının hazır olduğunu belirtmiştir (Sözcü, 2022). Son dönemde bu konuyla ilgili en sert eleştirileri yaparak, ırkçılığa varacak boyutta söylemlerde bulunan Ümit Özdağ ise, en büyük seçim vaadini "Suriyelileri ülkesine göndermek" üzerine kurgulamıştır (Haberler.com, 2022). Muhalefette durum bu şekilde ilerlerken, hükümetin de daha ılımlı ve halkın isteklerini de gözetken bir söylem değişikliğine gittiği görülmektedir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, özellikle muhalefetin söylemlerine karşılık olarak da "Ülkemize sığınan Suriyelileri asla kovmayacağız" şeklinde bir çıkışta bulunmuş ve Suriyelilerin ne zaman isterlerse ancak kendi istekleri doğrultusunda ülkelerine dönebileceklerini belirtmiştir (BBC, 2022a). Buna rağmen 'gönüllü geri dönüş'

² Bknz. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-49764598>

adı altında bazı hazırlıklar yapılmakta ve bu insanların ülkelerine geri dönmesi teşvik edilmeye çalışılmaktadır. Bunlardan özellikle sınır ötesi operasyonları ve sınır hattına kurulan briket evler kayda değer girişimler olarak değerlendirilebilir.

Suriyelilerin toplumsal uyumuna etki eden aktörlerin birbirinden farklı ve çok oluşuna baktığımızda bu konunun ne kadar karmaşık ve uzun soluklu bir durum olduğu rahatlıkla görülmektedir. Tıpkı tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'nin de covid-19 sonrası içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal durumların da bir sonucu olarak, Türk halkının toplumsal kabul düzeyi gün geçtikçe azalmaktadır. Burada iki seçenek ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi bu insanların kalıcılığının kabul edilip, bu durumun toplumsal etkilerini en aza indirecek şekilde aksiyon alınması; ikincisi ise 'gönüllü ve onurlu geri dönüşü' sağlamak için Suriye ile karşılıklı iletişimin kurularak bir yol haritası belirlenmesidir.

IV. TOPLUMSAL UYUMUN ÖNÜNDEKİ ENGELLER VE TÜRKİYE'DEKİ DURUM

Göçmenlerin toplumsal uyumunu etkileyen dil, din, kültür ve eğitim gibi pek çok parametre bulunmaktadır. Nitekim geçici koruma altındaki Suriyelilerin Türk toplumuna uyumu konusunda da bu parametrelerin oldukça etkili olduğu söylenebilir. Ancak bu değişkenlerden bazıları toplumsal uyumu kolaylaştırıcı yönde bir etki yaratırken, bazıları ise zorlaştırmaya yönelik etkiler ortaya koymuştur.

Suriyelilerin toplumsal uyumunu etkileyen en önemli etken olarak 'dil bilmemek' konusu ortaya çıkmaktadır. Bununla ilgili olarak ilk etapta insanların acil ihtiyaçlarını da giderebilmek için hemen her türlü bilgilendirme ve broşürler Arapça hazırlanmış, Arapça bilen insanlar ön saflarda görevlendirilmiş ve ev sahibi toplumdaki da bu konuda destek alınmıştır. Ancak daha sonraları Suriyelilerin kalıcı olmaya başlamasıyla birlikte her yaş grubu için ayrı dil kursları açılmış ve dil konusunda bir seferberlik başlatılmıştır (Özçürümez ve İçduygu, 2020:137-140). Aradan geçen on iki yılın sonunda, özellikle eğitim ve çalışma hayatına katılan büyük bir kesim için dil konusu artık problem olmaktan çıkmaya başlamıştır. Bunların dışında kalan ve özellikle vaktinin çoğunu evlerde geçiren kadınlar ve yaşlılar ise hala dille ilgili problemler yaşamaktadır.

Toplumsal uyuma etki eden bir diğer parametre ise kültürel farklılıklardır. Tarihsel bağlar gereği eskiden bir arada yaşamış iki toplum olan Türk ve Suriye halkının arasında, artık kültürel anlamda çok büyük farklılıklar bulunmaktadır. Özellikle Suriyeli nüfusun yoğun olarak bulunduğu sınır illerinde yaşayan ev sahibi toplum bu konuda duyduğu rahatsızlığı her fırsatta dile getirmektedir (Ağcadağ Çelik, 2021:4812). Türk toplumunda bulunmayan "çok eşlilik" durumunun Suriyelilerin toplumsal ve kültürel yaşantısında normal olarak görülmesi toplumsal sorunlar yaşanmasına neden olmuştur. Öyle ki, sınır illerinde boşanma oranlarının artması, erken yaşta evlilik ve cinsel istismar gibi konular bu duruma bağlanmaktadır, ancak bu söylemler kanıtlanmaya muhtaçtır (Erdoğan, 2018: 96-97). Bu konuyla ilgili Suriyeliler Barometresi 2020'den çıkan en çarpıcı sonuç özellikle sınır illerinde toplumsal kabul düzeyinin metropoller ve diğer illere kıyasla daha düşük olduğudur. Önyargıları kırmak adına kullandığımız "tanırsan seversin" söyleminin burada ayrışmaya neden olduğu ortaya konulmuştur (Erdoğan, 2021: 96). Normal şartlar altında kültürel olarak Suriyelilerle benzer özelliklere sahip ve akrabalık bağları da bulunan bu illerde yaşayan insanların daha toleranslı olması beklenirken, kalıcılık süresi uzadıkça yerel halkın toplumsal kabul düzeyinin gün geçtikçe daha da düştüğü görülmüştür.

Toplumsal uyumun önünde sorun olarak duran son konu başlığı ise eğitimidir. Burada ilk olarak Suriyelilerin okuma-yazma bilme oranları ve eğitim seviyelerinin düşük oluşu ile karşılaşılırken; ikinci olarak ise Suriyeli çocukların eğitim hayatına katılma oranlarının düşüklüğü göze çarpmaktadır. Özellikle burada doğan ve okul çağında olan çocukların eğitim alması, bu insanların toplumsal uyumunu kolaylaştırıcı bir unsur olabileceken, pek çok çocuk ailesine destek olmak için çalışmak zorunda kalmaktadır. Bu nedenle de eğitim sisteminin dışında kalarak ev sahibi toplumla sınırlı bir iletişime sahip olabilmektedirler (Özçürümez ve İçduygu, 2020: 166). Din konusu ise birleştirici bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Suriye'deki krizin başından beri 'din kardeşi' ve 'Ensar' gibi ifadelerle ev sahibi toplumun Suriyelileri kabul etmesi ve sonrasında yardım etmesi sağlanmıştır. Çoğunluğu Müslüman olan Suriyelilerin dinlerini daha rahat yaşayabildikleri için Türkiye'de yaşamaktan memnun oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Toplumsal uyuma engel olan bütün bu parametreler, Suriyelilerin yerel toplumla arasına sosyal mesafe koymasına ve böylece daha kapalı bir toplumsal yaşam sürülmesine neden olmaktadır. Buna karşılık bazı Avrupa ülkelerinde göçmenlere yönelik 'yerleştirme politikası' uygulanmaktadır. Bu politikanın önemi ise gettolaşmanın önüne geçerek, göçmenlerin ülke geneline eşit bir şekilde dağıtılmasını sağlamasından gelmektedir (Erdoğan, 2021: 46). Böylece ev sahibi toplum ile göçmenlerin kaynaşması sağlanacak ve toplumsal kabul düzeyi artacaktır. Ancak Türkiye'de bu tarz bir yöntem izlemek için geç kalınmış ve Suriyeliler kontrolsüz bir şekilde 81 il genelinde yerleşmeye başlamıştır. Bununla birlikte Suriyeli nüfus yoğunluğunun yaşandığı belli başlı şehirler de bulunmaktadır. Şüphesiz ki bu konuda en büyük etki 'istihdam fırsatları'na ait olmakla beraber, sınır illerinin de Suriye'ye yakınlık sebebiyle tercih edildiği düşünülmektedir. Nitekim aşağıdaki şekilde de bu bilgilerin sayısal yansımalarını görebilmek mümkündür. İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerdeki yoğunluklar istihdam

olanaklarıyla açıklanabilirken, Hatay, Gaziantep ve Urfa gibi illerdeki yoğunluklar ise Suriye'ye yakınlıkları ile anlamlandırılabilir.

Şekil 1. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı

Kaynak: (T.C. Göç İdaresi Başkanlığı)

Suriyelilerin, toplumsal uyumuna engel olan belki de en mühim konu sahip oldukları 'geçici koruma statüsü'dür. Bu statü değişmedikçe toplumsal uyumun varlığından ya da kalıcılığından bahsetmek oldukça zordur. Çünkü Bakanlar Kurulu kararı ile verilen bu statü, 2019 yılında yapılan değişiklikle birlikte Cumhurbaşkanı'nın yetki alanına dâhil edilmiş ve geçici koruma statüsünün verilmesi, kaldırılması veya kesintiye uğraması da yine Cumhurbaşkanı'nın kararıyla gerçekleşecek bir durum haline gelmiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2014: 6205). Her ne kadar Geçici Koruma Yönetmeliği ile 'geri göndermeme' ilkesi garanti altına alınmış olsa da, bu konudaki istisnai durumları belirleyecek olan İçişleri Bakanlığıdır. Cumhurbaşkanı ise, burada en geniş yetkilerle donatılmış tek karar verici konumunda bulunmaktadır. Bu yönetmelik, Suriyelilere temel pek çok hakkı (eğitim, sağlık vb.) sağlıyor olmasına rağmen; Türk vatandaşlığına başvuru hakkı vermemektedir (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, t.y.b). Geçici Koruma Yönetmeliği, Suriye'deki duruma acil bir yanıt olarak ve adından da anlaşılacağı üzere geçici bir dönem için oluşturulmuştur. Bu nedenle hem yerel halkın hem de göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılamak konusunda yetersiz kaldığı durumlar bulunmaktadır. Nitekim YUKK için de aynı şeyi söylemek mümkündür; ancak zamanla yapılan değişikliklerle kanunda açık olarak görülen kısımlar iyileştirilmeye çalışılmaktadır.³

Tablo 4. Türkiye'deki Suriyelilerin savaş bittikten sonra ülkelerine geri dönmeleri konusunda düşünceniz nedir?

Sıra No.		2017		2019		2020	
		#	%	#	%	#	%
1	Hiçbiri geri dönmez.	793	38,0	1106	48,7	1070	47,4
2	Bir kısmı dönse bile büyük bölümü Türkiye'de kalır.	679	32,5	674	29,7	744	32,9
3	Yarısı döner, yarısı ise Türkiye'de kalır.	238	11,4	203	8,9	247	10,9
4	Çoğunluğu geri döner, yarısından azı Türkiye'de kalır.	189	9,0	145	6,4	103	4,6
5	Tamamı geri döner.	-	-	42	1,8	53	2,3
6	Tamamına yakını geri döner, çok azı Türkiye'de kalır.	141	6,7	63	2,8	-	-
7	Diğer	-	-	-	-	1	0,1
	Fikrim yok/cevap yok	49	2,4	38	1,7	41	1,8
	Toplam	2089	100,0	2271	100,0	2259	100,0

Kaynak: (Erdoğan, 2021: 135)

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere, ev sahibi toplumun Suriyelilerin ülkelerine geri döneceklerine dair inançları oldukça zayıflamış durumdadır. Bu nedenle toplumda huzursuzluk ve endişe hali hâkimdir. Şüphesiz bu huzursuzluğun en büyük nedeni özellikle son dönemde muhalefet partilerinin bu konuyu gündemde tutmak için attıkları adımlardır. Siyasetin ana gündem maddelerinden biri haline gelen 'Suriyeliler', genel seçime giden süreçte

³ Bknz. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf> (Burada 2016, 2017, 2018 ve 2019 yılında kanunda yapılan güncellemeleri görmek mümkündür.)

tartışılacak konu başlıklarından biri olmaya devam edecektir. Ancak bu durumun hem Suriyeliler hem de ev sahibi toplum için faydadan çok zarar getirecek bir süreç ortaya çıkartabileceği unutulmamalıdır. Nitekim Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yakın zamanda Suriye devleti ile ilişkileri kast ederek "Devletlerarasında hiçbir zaman siyasi diyalog veya diplomasi kesip atılamaz (BBC, 2022b)" şeklindeki açıklaması, özellikle Suriyelilerin gönüllü geri dönüşünü sağlamak ve Suriye ile ilişkileri yeniden normalleştirmek için bazı adımların atıldığını göstermektedir. Cumhurbaşkanı burada özellikle Suriye'nin devlet bütünlüğünden yana olduklarını ve mücadelenin terör unsurlarıyla olduğunu belirtmektedir. Böylece ılımlı açıklamalarla birlikte, Suriye politikasında bir söylem değişikliğine gidildiği söylenebilir.

Emel Topçu (2020: 32), her ülkenin kendi mikro sosyal uyum göstergelerini kendisinin geliştirmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye, Suriyelilerle yaşadığı uzun soluklu deneyim sayesinde daha kapsamlı, uygulanabilir ve kalıcı göç ve uyum politikaları geliştirme şansı elde edebilir. Buna ek olarak, Suriyelilerle ilgili güncel durum göz önünde bulundurulduğunda toplumsal uyumun kısa bir zaman içerisinde gerçekleştirilmesinin çok da mümkün olmadığı görülmektedir. Çünkü uyum, ancak her iki toplumun da isteği ve çabasıyla gerçekleşebilecek bir süreçtir ve burada ev sahibi toplumun bu konudaki isteksizliği en büyük engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

V. SONUÇ

Toplumsal uyum, ev sahibi toplum ve göçmenlerin birlikte bir yaşam inşa edebilmesi için kritik öneme sahip bir konudur. Bu doğrultuda, Suriye'deki kriz nedeniyle Türkiye'ye sığınan ve yaklaşık on iki yıldır burada hayatını devam ettiren Suriyeliler için uzun zamandır toplumsal uyum çalışmaları yürütülmektedir.

Literatürde uyumla ilgili bir kavram karmaşası bulunmakla birlikte, uyumla ilişkili başka kavramlarda kullanılmaktadır. Ancak YUKK'de uyum iki taraflı bir harmonizasyon süreci olarak ele alınmış ve böylece her iki tarafında rızasını içermektedir. Toplumların kendi kültürel ve kimliksel kodlarını koruması ve kültürel etkileşim üzerine kurgulanan 'uyum' konusu, ne yazık ki Türkiye'de istenilen seviyede değildir. Her ne kadar ev sahibi toplumda çok büyük tepkiler görülmemiş olsa da, bu konuya tahammül edilmesi gereken bir süreç olarak yaklaşıldığı görülmüştür. Nitekim Suriyeliler kendilerine tanınan yasal statü gereği, geçici koruma altındaki Suriyeliler olarak adlandırılmakta ve bu statüden, var olan durumun geçici bir süreç olduğunun devlet tarafından da en başından kabul edildiği anlaşılmaktadır. Hem ev sahibi toplum hem de devlet tarafından geçici olarak görülen bu süreç hala devam etmektedir. Bu nedenle Suriyelilerin toplumsal uyumu ve ev sahibi toplumun toplumsal kabulü, birlikte bir yaşam için gerekli ön koşullardır. Ancak özellikle covid-19 sonrası ekonomide yaşanan daralmanın da etkisiyle, ev sahibi toplumun toplumsal kabul düzeyi ciddi bir düşüş göstermiştir. Buna karşılık Suriyelilerin bir gün kendi ülkelerine dönecekleri yönündeki inanç da iyice zayıflamıştır. Bütün bunların sonucunda, Suriyeliler artık siyasi bir konu haline gelmiş ve özellikle muhalefet tarafından seçim malzemesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Buna karşılık hükümet ise, Suriye ile diplomatik ilişkilerin yeniden tesisi konusunda yeşil ışık yakarak Suriyelilerin gönüllü geri dönüşüyle ilgili teşviklerin yapıldığını dile getirmeye başlamıştır. Toplumsal uyumun üzerinde etkisi olan dil, din, eğitim ve kültür gibi pek çok alan bulunmaktadır. Ancak bunların çok daha ötesinde konu toplumsal kabule bağlanmaktadır. Muhalefetle birlikte hükümet de üstü kapalı bir şekilde söylem değişikliğine gitmeye başlamıştır. Şüphesiz ki muhalefetin konuyu ele alış biçimi hükümetin politika uygulamalarının şekillenmesine neden olmuştur.

Bu çalışmada toplumsal uyumun geçici koruma yönetmeliği ile sağlanmasının mümkün olup olmadığı sorgulanmıştır. Bu sorunsal hem sosyolojik hem ekonomik hem de hukuksal açıdan ele alındığında toplumsal uyumun iki taraflı ve uzun süreçler sonucunda ulaşılan bir durum olduğu ortaya çıkmıştır. Bu konu sosyolojiktir çünkü direkt olarak insan topluluklarıyla ilgilidir. Yine bu konu ekonomiyle de oldukça ilgilidir, çünkü Suriyeliler hem devlet ekonomisine yük olarak görülmekte hem de covid-19 sonrasında başlayan ekonomik daralma döneminde bir toplumsal tehdit unsuru olarak kabul edilmektedir. Son olarak konu hukuksaldır, çünkü Suriyelilerin sahip olduğu geçici koruma statüsü ve bunun sağladığı haklar toplumsal uyumu doğrudan etkilemektedir. Geçici koruma yönetmeliği ve Suriyelilerin sahip olduğu yasal statü, ev sahibi toplumda hala geçici bir süreç algısı oluşturmakta ve bu durum da toplumsal uyumun önündeki en büyük engellerden birini oluşturmaktadır. Sonuç olarak, Suriyelilerin sahip olduğu yasal statü değiştirilmediği müddetçe toplumsal uyumla ilgili yapılan çalışmalar anlamsız kalmaya mahkûmdur. Geçici koruma statüsüyle toplumsal uyumu sağlamak oldukça zordur, çünkü bu statünün insanların aklında hala bir 'geçicilik' durumu oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca Cumhurbaşkanı'nın kararıyla bu statünün kaldırılması ve bu insanların şu anda sahip oldukları bütün haklarını kaybetmesi an meselesidir. Buna ek olarak, iç politikadaki konjonktürün de etkisiyle Suriyelilerin yasal statülerinin değişmesi beklenmemekte; aksine Suriyelilerin ülkelerine geri dönmeleri hususunda yeni politika arayışları devam etmektedir. Bütün bu etkenler beraber değerlendirildiğinde hem ev sahibi toplumun hem de Suriyelilerin toplumsal uyum konusunda çaba göstermelerini beklemek gerçekçi bir yaklaşım olmayacaktır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Y. (2018). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ağcadağ Çelik, İ. (2021). Suriyelilerin Sınır Kentlerdeki Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi Cilt 17, Sayı 37*, 4784- 4823.
- Akıncı, B., Nergiz, A., & Gedik, E. (2015, Temmuz-Aralık). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, s. 58-83.
- BBC. (2022a). "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Ülkemize sığınan Suriyelileri asla kovmayacağız". [Erişim:06.03.2023, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-61381855>]
- BBC. (2022b). "Erdoğan'dan Suriye açıklaması: Devletler arasında hiçbir zaman siyasi diyalog veya diplomasi kesip atılamaz". [Erişim:06.03.2023, <https://www.bbc.com/turkce/articles/c72kg1416w2o>]
- Bolgün Cemre, U. G. (2020). Birlikte Yaşamak Mümkün Mü?: Okur Yorumlarında "Suriyeli Sığınmacı" Söyleminin İnşası. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 18 (1)*, 250-269.
- Çakırer Özservet, Y. (2015). Modern Göçebeler Olarak Göçmenler, Mekân ve Şehre Uyum. *Sosyoloji Divanı Yıl 3, Sayı 6*, 41-54.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2020). *Yabancıların Çalışma İzinleri*. [Erişim:06.03.2023, <https://www.csgb.gov.tr/media/87487/yabanciizin2020.pdf>]
- Erdoğan, M. M. (2018). *Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2021). *Suriyeliler Barometresi 2020: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*. Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Fielden, A. (2008). *Local integration: an under-reported solution to protracted refugee situations*. Switzerland: The UN Refugee Agency.
- Güler, H. (2020). Göç ve entegrasyon: Türkiye'de "uyum" ama nasıl? *KAÜİİBFD Cilt 11, Ek Sayı 1*, 245-268.
- Haberler.com. (2022) "Suriyeli gençten "Sizi ülkenize göndereceğiz" diyen Ümit Özdağ'a tek kelimelik yanıt: İnşallah". [Erişim:06.03.2023, <https://www.haberler.com/politika/zafer-partisi-genel-baskani-umit-ozdag-in-sizi-14832965-haberi/>]
- Habertürk. (2021) "CHP Lideri Kemal Kılıçdaroğlu: İktidarımızda Suriyeli misafirlerimizle helallesip iki yılda memleketlerine uğurlayacağız". [Erişim:06.03.2023, <https://www.haberturk.com/chp-lideri-kemal-kilicdaroglu-iktidarimizda-suriyeli-misafirlerimizle-helallesip-iki-yilda-memleketlerine-ugu-3136371>]
- Kaya, A. (2014). Türkiye'de Göç ve Uyum Tartışmaları: Geçmiş Dönük Bir Bakış. *İdealkent Sayı 14*, 11-28.
- Özçürümez Saime, İ. A. (2020). *Zorunlu Göç Deneyimi ve Toplumsal Bütünleşme Kavramlar, Modeller ve Uygulamalar ile Türkiye*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Saygın Sezel, H. D. (2018). Göç, Kültürleşme ve Uyum. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar 10(3)*, 312-333.
- Sözcü. (2022) "Kılıçdaroğlu'ndan Suriyelilerin gönderilmesiyle ilgili açıklama: Tüm adımlar hazır". [Erişim:06.03.2023, <https://www.sozcu.com.tr/2022/gundem/kilicdaroglundan-suriyelilerin-gonderilmesiyle-ilgili-aciklama-tum-adimlar-hazir-7242832/>]
- T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). (2013). *Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, 2013 Saha Araştırması Sonucu*.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (2013) *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*. [Erişim:06.03.2023, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>]
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (2014) *Geçici Koruma Yönetmeliği*. [Erişim:06.03.2023, <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/evraklar/mevzuat/Gecici-Koruma.pdf>]
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (2023) *Geçici Koruma*. [Erişim:06.03.2023, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>]
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (t.y.a). *Uyum Hakkında*. [Erişim:06.03.2023, <https://www.goc.gov.tr/uyum-hakkında>]
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (t.y.b). *Geçici Koruma Yönetmeliğinin Getirdiği Yenilikler*. [Erişim:06.03.2023, https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/gk_yon_getirdigi_yenilikler.pdf]
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (t.y.c). *Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler*. [Erişim:06.03.2023, <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altındaki-suriyeliler>]
- Topçu, E. (2020). Göç Bağlamında Toplumsal Uyum Göstergeleri. *Aksaray İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Cilt 12, Sayı 1*, 23-34.
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM). (t.y.). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Uluslararası Göç Örgütü.